

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika, na temelju članka V. stavak 4. Aneksa 8. Općega okvirnoga sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i članka 39. stavak 1. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 12. do 18. svibnja 2009. godine je donijelo

ODLUKU

I.

Povijesno područje – Nekropola sa stećcima Opara, općina Novi Travnik, proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik čini nekropola sa 48 stećaka.

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru označenom kao k.č. 838 (novi premjer), posjedovni list broj 29, što odgovara k.č. 858/1 i 1123 (stari premjer), zk. uložak broj 11 k o. Opara, općina Novi Travnik, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite utvrđene Zakonom o provedbi odluka Povjerenstva za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljenoga sukladno Aneksu 8. Općega okvirnoga sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini («Službene novine Federacije BiH» br. 2/02, 27/02, 6/04 i 51/07).

II.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je osigurati pravne, znanstvene, tehničke, administrativne i financijske mjere za zaštitu, konzervaciju i prezentaciju nacionalnoga spomenika.

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Povjerenstvo) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati financijska sredstva za izradu i postavljanje informacijske ploče sa temeljnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III.

U svrhu trajne zaštite nacionalnoga spomenika, utvrđuju se sljedeće mjere zaštite koje se odnose na prostor definiran u točki I. stavak 3. ove odluke:

- dopušteni su isključivo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, uključujući i one koji imaju za cilj prezentaciju spomenika, uz odobrenje federalnoga ministarstva nadležnoga za prostorno uređenje i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine;

- izvršiti uklanjanje svih objekata i elemenata koji svojim dimenzijama i izgledom ugrožavaju nekropolu: drvena ograda koja presijeca nekropolu; privremeni objekat koji je smješten tik do nekropole, električni stub br. 93);
- izvršiti dislokaciju dva stećka koja se nalaze neposredno uz potok Opara;
- ograditi nekropolu drvenom ili živom ogradom;
- sanirati teren u svrhu zaštite nekropole od klizanja stećaka.

Vlada Federacije dužna je posebno osigurati provedbu sljedećih mjera:

- izradu geodetske i snimke postojećeg stanja područja;
- izradu i provedbu Projekta sanacije, restauracije i konzervacije nekropole.

Projekt sanacije, restauracije i konzervacije treba sadržavati:

- arheološko istraživanje;
- čišćenje stećaka od lišaja i mahovine i saniranje oštećenja;
- uređenje nekropole sa uklanjanjem samonikle vegetacije;
- izradu i provedbu programa prezentiranja nacionalnoga spomenika.

IV.

Nacionalni spomenik je neistraženo arheološko nalazište. Svi pokretni nalazi, koji budu nađeni u tijeku arheološkog istraživanja, bit će pohranjeni u najbližem muzeju ili u Zemaljskom muzeju Bosne i Hercegovine u Sarajevu, obrađeni i prezentirani na odgovarajući način.

Iznošenje arheoloških nalaza iz prethodnoga stavka (u daljnjem tekstu: pokretno naslijeđe) iz Bosne i Hercegovine nije dopušteno.

Iznimno od odredbe prethodnoga stavka, ukoliko voditelj istraživanja utvrdi da je neophodna obrada nekog nalaza izvan zemlje, dokaze o tome će prezentirati Povjerenstvu, koje može dopustiti privremeno iznošenje nalaza iz zemlje pod detaljno utvrđenim uvjetima njegovoga iznošenja, postupanja s njim tijekom boravka izvan zemlje i njegovog povratka u Bosnu i Hercegovinu.

Nakon dostavljanja izvještaja o provedenom istraživanju, Povjerenstvo će utvrditi pokretne nalaze na koje će biti primjenjivane mjere zaštite koje Povjerenstvo utvrđuje.

V

Stavljaju se izvan snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski spisi koji su oprečni odredbama ove odluke.

VI.

Svatko a posebice nadležna tijela Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe, suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih postupaka koji mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

VII.

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, federalnome ministarstvu nadležnome za prostorno uređenje, nadležnoj službi zaštite naslijeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine i općinskome tijelu uprave nadležnome za poslove urbanizma i katastra, u svrhu provedbe mjera utvrđenih u toč. II. - VI. ove odluke i nadležnome općinskom sudu u svrhu upisa u zemljišne knjige.

VIII.

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim osobama u prostorijama i na web-stranici Povjerenstva (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

IX

Sukladno članku V. stavak 4. Aneksa 8. Općega okvirnoga sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Povjerenstva su konačne.

X

Ova odluka stupa na snagu narednog dana od dana objave u »Službenom glasniku BiH«.

Ovu odluku Povjerenstvo je donijelo u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Martin Cherry, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović i Ljiljana Ševo.

Predsjedateljica Povjerenstva

Amra Hadžimuhamedović

Broj: 05.1-2-40/2009-25
13. svibnja 2009. godine
Sarajevo

O b r a z l o ž e n j e

I – UVOD

Na temelju članka 2. stavak 1. Zakona o provedbi odluka Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljenoga sukladno Aneksu 8. Općega okvirnoga sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, »nacionalni spomenik« je dobro koje je Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika proglasilo nacionalnim spomenikom sukladno čl. V. i VI. Aneksa 8. Općega okvirnoga sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine (»Službeni glasnik BiH«, broj 33/02), sve dok Povjerenstvo ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

BZK „Preporod“ Općinsko društvo Novi Travnik, podnio je dana 25. 7. 2008. godine prijedlog/peticiju za proglašenje povijesnog područja - Nekropola sa stećcima Opara, općina Novi Travnik, nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine.

Sukladno odredbama Zakona, a na temelju članka V. stavak 4. Aneksa 8. i članka 35. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, Povjerenstvo je pristupilo provedbi postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

Izjava o značaju dobra

Srednjovjekovni nadgrobni spomenici, poznati pod nazivom stećci, jedinstveni su za područje Bosne i Hercegovine i njenih susjeda. Impresivan su dokaz rastuće ekonomske moći bosanskog feudalnog društva u XIV. stoljeću, otvaranja rudnika, pojačane urbanizacije, te želje pojedinaca da status i moć prikažu kroz vanjski izgled nadgrobnog spomenika. Imaju iznimnu povijesnu i umjetničku važnost.

Među 48 stećaka na nekropoli Opara nalazi se i nekoliko sljemenjaka od kojih je jedan dekoriran reljefno izrađenim motivima polumjeseca i ruke s raširenim prstima. Kao što je često slučaj i ovaj lokalitet smješten je na važnom srednjovjekovnom putu kojega su koristili trgovci, uključujući i one iz Dubrovnika, koji su uvozili sol i izvozili žitarice.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji prethodi donošenju konačne odluke o proglašenju, izvršen je uvid u:

- dokumentaciju o lokaciji imovine i sadašnjem vlasniku i korisniku dobra (kopiju katastarskog plana i zemljišnoknjižni izvadak),
- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis i fotografije, podatke o oštećenjima tijekom rata, podatke o intervencijama na restauraciji ili drugoj vrsti radova na dobru, itd.,
- povijesnu, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru.

Na temelju uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra, utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Nekropola sa stećcima Bistro nalazi se na nadmorskoj visini od 674 metara, zemljopisnoj dužini 44° 05.935' i zemljopisne širine 017° 38.981'. Nekropola je smještena na brežuljku, u neposrednoj blizini puta Novi Travnik – Gornji Vakuf.

Nacionalni spomenik se nalazi na lokaciji označenoj kao k.č. 838 (novi premjer), posjedovni list broj 29, k.o. Opara, što odgovara k.č. (858/1), zk. uložak broj 11, k o. Opara, općina Novi Travnik, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Povijesni podaci

. Do polovine X. stoljeća, kada se „zemlja Bosna” prvi put javlja u povijesnom izvoru, njena teritorija je već obuhvatala sedam župa: Vrhbosnu, Vidogošću (Vogošću), Lepenicu, Bosnu (posebno konstituirano područje oko Visokog), Trstivnicu, Brod (oko Zenice) i Lašvu¹). Srednjovjekovna župa Lašva obuhvatala je područje današnjih općina Busovača, Vitez, Novi Travnik i Travnik. Bila je pod upravom bosanskih banova, a kasnije, od 1377. godine kraljeva. Lašva je bila jedna od najvećih i najplodnijih župa uže Bosne. Vjerojatno je bila dobro naseljena stanovništvom koje se, uglavnom, bavilo poljoprivredom. Na tom području konstatirano je više od 50 nekropola stećaka iz XIV. i XV. stoljeća² kao i srednjovjekovni gradovi Toričan, Travnik, Bosnić ili Škaf i Vrbenac grad³).

O župi Lašvi, s obzirom na njenu prostranost i značaj, nema puno povijesnih dokumenata koji se odnose na period srednjeg vijeka. Ova župa se prvi put spominje u povelji kralja Bele IV. iz 1244. godine, čija autentičnost nije dokazana, kao posjed bosanske biskupije navodi se mjesto „kod tri crkve”⁴

Krajem XIV. stoljeća u jednom dijelu župe Lašve, oko Turbeta, imao je svoje posjede tepčija Batalo Šantić. Javlja se kao svjedok u poveljama bosanskih vladara, od Dabiše do Ostoje, na prelomu iz XIV. u XV. stoljeće.

Posljednjih godina XIV. stoljeća, točnije od 15. travnja 1392, kada se prvi put javlja kao svjedok na poveljama bosanskih kraljeva, do 9. prosinca 1400., kada imamo posljednju pouzdanu vijest o njemu, Batalo Šantić je nosio visoko dvorsko zvanje i uživao veliki ugled u Bosanskom kraljevstvu. Prve podatke o njemu otkrivamo u Dabišinoj darovnici vojvodi Hrvoju Vukčiću izdanoj u Kraljevoj Sutjesci 15. travnja 1392. Batalo se nalazi na svim vladarskim poveljama od travnja 1392. do prosinca 1400.⁵

¹ Pavao Anđelić, *Doba srednjovjekovne bosanske države* u Kulturna istorija Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do pada ovih zemalja pod osmansku vlast, Sarajevo:, „Veselin Masleša”, 1984., str. 9,10, 113.

² Šefik Bešliagić, *Stećci, kataloško-topografski pregled*, Sarajevo:1971, str. 141, 145,154,156

³ Jozo, Petrović, *S arheologom kroz Travnik*, Zagreb: 1931.

⁴ Marko Vego, *Naselja bosanske srednjovjekovne države*. Sarajevo: 1957., str. 150 i Nada Klaić, *Srednjovjekovna Bosna, politički položaj bosanskih vladara do Tvrtkove krunidbe (1377. g.), 1994., str. 112, 115..*

⁵ Amir Kliko, Magistarski rad: Tepčija Batalo i njegovo doba, (Mentor: Prof . dr. Pejo Čošković) Sarajevo, studeni, 2006.

U veljači 1366. godine vlastela se otvoreno podigla protiv Tvrtka. Zbog lične nesigurnosti ban je zajedno sa svojom majkom pobjegao na dvor ugarskog kralja uz čiju je pomoć ožujka iste godine vratio vlast na dijelu teritorije. Na čelu pobune bio je Tvrtkov brat Vuk. Izdavanjem darovnica Tvrtko je pokušavao vlastelu privući na svoju stranu. Ban je uspio obnoviti vlast u Donjim Krajima, Rami, Usori, a u Humskoj zemlji odan mu je bio Sanko Miltenović. U ovoj pobuni vlastela se podijelila u dva tabora; jedan je pristao uz kneza Vuka, dok je drugi ostao vjeran banu Tvrtku. Oni plemići koji su ostali uz bana nakon njegove uspješne intervencije protiv brata Vuka i njemu odanog plemstva, u kasnijem periodu su sebi i svojim nasljednicima priskrbili moćne pozicije, dok su oni uz Vuka gubili utjecaj. Čini se da su i lašvanski Šantići pripadali prvoj skupini jer se na Tvrtkovo ispravi iz 1366. godine među svjedocima nalazi i historiografiji prvi poznati Šantić – Dragoš. S obzirom da su nasljednici vlastele sa ove isprave bili doista najutjecajnije ljudi u bosanskoj državi krajem XIV. i u XV. stoljeću, a uporedo s njima se kao moćna osoba pojavljuje i Batalo Šantić, to nas više upućuje na ispravnost ovakvog razmišljanja.

Za vrijeme vladavine kraljice Jelene, počeo je naglo rasti ugled plemstva.

U njeno vrijeme se jasno ocrtavaju najmoćniji predstavnici bosanskog plemstva, vojvoda Hrvoje Vukčić, knez Pavle Radinović, vojvoda Sandalj Hranić i tepčija Batalo Šantić.

Ljeta 1415. na području Lašve, u kojoj je Hrvoje Vukčić Hrvatinić imao neke posjede, vodila se bitka između ugarske i osmanske vojske u kojoj su Ugri bili poraženi⁶

U jednom dokumentu dubrovačkog arhiva 8. 2. 1421. spominje se kastelan u tvrđavi u Turici u Lašvi⁷). Nije poznato gdje se to mjesto nalazi.

Na području Lašve 16. 7. 1455. godine opljačkan je trgovac Radoslav Umiljenović iz Dubrovnika⁸.

Selo Opara

Područje današnje Opare bilo je naseljeno još u prapovijesno doba, na što upućuje prapovijesna gradina na sjevernoj strani sela, poznata pod nazivom Zmijska Glavica, koju opisuje J. Korošec⁹.

U defteru¹⁰ iz 1568. godine, Opara se spominje kao mahala Trnovca u kojoj ima 16 Muslimana s baštinom i 6 neoženjenih, a u defteru iz 1604. godine, također kao mahala Trnovca, u kojoj ima 45 muslimanskih kuća s baštinom i 7 neoženjenih¹¹. Prema posljednjem navedenom defteru, u selu je bilo i 7 mlinova.

Hidžretske 1202. (1787.) godine, sela Opara, Orašac i Bistro šalju osam ljudi za komoru koja putuje iz travničke tvrđave u Banju Luku noseći hljeb (dvopek). U

⁶ Simo Ćirković, *Istorija srednjovjekovne bosanske države*, Beograd: 1964, str. 242.

⁷ Desanka, Kovačević-Kojić, *Gradska naselja srednjovjekovne bosanske države*. Sarajevo: „Veselin Masleša“, 1978., str. 252.

⁸ Desanka, Kovačević-Kojić, nav. dj., 1978., str. 314.

⁹ Muhamed Kreševljaković, *Naselja opštine Pucarevo*, Pucarevo: 1987., str. 119.

¹⁰ Teftar, teftar, defter m (grč.), bilježnica, registar, protokol; računski knjiga; trgovačka knjiga dugovanja i potraživanja (A. Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, „Svjetlost“, Sarajevo, 1989., str. 606.)

¹¹ Muhamed Kreševljaković, nav. dj., 1987, str. 119.

travničkom sidžilu¹² zaveden je 1250. godine (1834.) popis ostavštine Hasana, sina Huseinovog iz Opare. U popisu sela koja su obavezna da osiguraju hranu za valiju i njegovu pratnju pored ostalih sela spominje se i Opara 1836. godine¹³.

Kroz Bistro je prolazio put u tursko vrijeme, a vjerojatno je postojao i u srednjem vijeku, a išao je od Travnika do Opare i tu se račvao prema Bugojnu i Gornjem Vakufu. Za ovaj put kažu da je kiridžijski¹⁴ i da su njime često prolazili Dubrovčani sa svojim karavanama dovlačeći sol, a u povratku noseći žito. Na ovom putu su bila dva hana, od kojih je jedan bio u Opari. Potonji han je bio velika zgrada s dvije prostorije u prizemlju¹⁵.

Na boravak krajiških brigada u periodu NOR-a u ovom kraju podsjeća spomen-ploča na desnoj strani ulaza u Osnovnu školu.

2. Opis dobra

Stećci centralne Bosne su najbrojniji i najizrazitiji spomenici kulture srednjovjekovne Bosne, kojih ima u svim krajevima, ali relativno najviše oko Ilijaša, Visokog, Kiseljaka, Travnika i Gornjeg Vakufa.

Nekropola **Opara** sastoji se od 48 stećka¹⁶, smještenih na brežuljku. preostali stećci su utonuli ili amorfni.

Većina stećaka orijentirana je u smjeru sjever–jug, s tim što određeni broj stećaka odstupa (neznatno ili u potpunosti) od navedene orijentacije. Spomenici su pretežno dobro obrađeni, ali ima i slabih, amornih primjeraka. Ukrašen je jedan sljemenjak reljefno izrađenim motivima polumjeseca i ruke s raširenim prstima .

Opis stećaka:

Stećak br. 1: sljemenjak s postoljem, rađen iz jednog kamenog bloka, dimenzije postolja: 205 x 135 x 23, sljemenjak: 132 x 90 x 75 cm, nagnut, klizi, orijentacija istok–zapad, ukrašen s bočne strane reljefno izvedenim polumjesecom, a na krovu, rukom s raširenim prstima;

Stećak br. 2: sanduk s postoljem iz jednog kamenog bloka, dimenzije postolja: 170 x 110 x 32 cm, dimenzije sljemenjaka: 135 x 90 x 33 cm, nagnut, klizi, obrastao mahovinom;

Stećak br. 3: visoki sanduk s postoljem rađen iz jednog kamenog bloka dimenzije postolja: 175 x 130 x 33 cm, dimenzije sanduka: 130 x 90 x 74 cm, obrastao mahovinom i lišajevima, nagnut, klizi;

Stećak br. 4: sljemenjak s postoljem (dvojnim?) dimenzije postolja: 140 x 90 x 20 cm, dimenzije sanduka: 130 x 55 x 35 cm, nagnut, klizi, oštećen;

¹² Sidžil m (lat) sudski protokol, sudski zapisnik za turske uprave, u koji se upisuju sve presude, rasprave, diobe i ostali predmeti iz sudskog postupka (A. Škaljić, Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku, „Svjetlost“, Sarajevo, 1989., str. 563)

¹³ Muhamed Kreševljaković, nav. dj., 1987, str. 128.

¹⁴ Kiridžija m (ar.-tur.), kirijaš, onaj koji konjima i kolima prevozi robu uz nagradu (A. Škaljić, Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku, „Svjetlost“, Sarajevo, 1989., str. 409)

¹⁵ U jednoj od prostorija bila je kafana, a u drugoj ostava za kiridžije. Na katu su bile prostorije za spavanje. Zanimljivo je da je štala za konje bila desetak metara udaljena od hana, što je neuobičajeno, jer se one obično nalaze u prizemnoj prostoriji u hanu. Han je srušen poslije 1945. godine.

¹⁶ Od čega 8 sljemenjaka, 18 sanduka sa i bez postolja, ostale oblike nije bilo moguće sa sigurnošću identificirati zbog amornosti, utonuća ili obraslosti (op. a.)

Stećak br. 5: ploča, dimenzije: 110 x 95 cm, obrasla travom, utonula, amorfna;
Stećak br. 6: sanduk (?), dimenzije :140 x 140 cm, oštećen, amorfan, obrastao travom;

Stećak br. 7: sanduk bez postolja, dimenzije: 127 x 60 x 30, nagnut, obrastao travom i lišajevima;

Stećak br. 8: (vjerojatno) ploča, dimenzije: 185 x 50 cm, utonula, obrasla, u lošem stanju;

Stećci br. 9: sljemenjak s postoljem iz jednog kamenog bloka, dimenzije postolja: 195 x 110 x 20, dimenzije sljemenjaka: 160 x 75 x 59 cm, postolje obraslo travom i lišajevima;

Stećak br. 10: visoki sanduk s postoljem iz jednog kamenog bloka, dimenzije postolja 188 x 120 x 20 cm, dimenzije sanduka: 155 x 90 x 75 cm, orijentacija SI–JZ, postolje obraslo travom i lišajevima, nagnut;

Stećak br. 11: visoki sljemenjak s postoljem iz jednog kamenog bloka, dimenzije postolja: 157 x 120 x 32 cm, dimenzije sljemenjaka: 125 x 90 x 70, oštećen, postolje obraslo travom i lišajevima, nagnut;

Stećak br. 12: sanduk s postoljem iz jednog kamenog bloka, dimenzije postolja: 175 x 100 x 25 cm, dimenzije sanduka: 130 x 70 x 42 cm, postolje obraslo travom i lišajevima, nagnut;

Stećak br. 13: ploča (?), amorfan, zarastao, jako oštećen, obrastao travom i lišajevima;

Stećak br. 14: vjerojatno sanduk, dimenzije: 165 x 50 x 55, zarastao, oštećen, obrastao travom, nagnut;

Stećci br. 15 i br. 16: u potpunosti zarasli grmljem, travom i mahovinom;

Stećak br. 17: sljemenjak s postoljem, iz jednog kamenog bloka, dimenzije utonulog i travom obraslog postolja: 185 x 150 cm, dimenzije sljemenjaka 145 x 100 x 72 cm, jako oštećen;

Stećak br. 18: amorfan, obrastao travom;

Stećak br. 19: amorfan sanduk, dimenzija: 170 x 75 x 35 cm, obrastao travom, oštećen, potonuo;

Stećak br. 20: sanduk dimenzija 185 x 90 x 50 cm, oštećen, obrastao travom;

Stećak br. 21: sanduk, dimenzije 200 x 100 x 63 cm, obrastao travom;

Stećak br. 22: amorfan jako oštećen sanduk (?), dimenzije 160 x 75 x 40 cm, potonuo, obrastao travom;

Stećak br. 23: ploča, dimenzije: 180 x 75 cm, potonula, obrasla travom;

Stećak br. 24: vjerojatno ploča, dimenzije: 180 x 95 cm, potonula, obrasla travom;

Stećak br. 25: utonula ploča, dimenzije: 170 x 80 cm;

Stećak br. 26: utonula ploča, dimenzije: 140 x 85 cm, potonula, nagnuta, obrasla travom;

Stećak br. 27: ploča, dimenzije: 160 x 60 cm, utonula, obrasla travom;

Stećak br. 28: sanduk s postoljem iz jednog kamenog bloka, dimenzije postolja: 185 x 20 cm, dimenzije sanduka: 124 x 80 x 35 cm, postolje s jedne strane potpuno nagnuto, potonulo, obraslo travom i šibljem, oštećen po gornjoj plohi;

Stećak br. 29: sanduk s postoljem iz jednog kamenog bloka, dimenzije postolja: 170 x 45 cm, dimenzije sanduka: 140 x 85 x 60 cm, postolje s jedne strane potpuno nagnuto, potonulo, obraslo travom i šibljem, u smeću;

Stećak br. 30: utonula ploča, dimenzije: 175 x 80 cm, obrasla travom;

- Stećak br. 31: sanduk bez postolja, dimenzija. 150 x 104 x 35 cm;
- Stećak br. 32: utonula ploča (?), dimenzije: 136 x 100 cm, obrasla travom;
- Stećak br. 33: potpuno zarastao, travom i šibljem potonuo;
- Stećak br. 34: potpuno zarastao travom i šibljem, u smeću;
- Stećak br. 35: sljemenjak, utonuo, potpuno obrastao, širine 90 cm;
- Stećak br. 36: sanduk s postoljem, dimenzije postolja: 210 x 110 cm, dimenzije sanduka: 170 x 86 x 19 cm, gornja ploha oštećena, obrastao travom i mahovinom;
- Stećak br. 37: visoki sanduk (čini se bez postolja), dimenzija: 135 x 87 x 80 cm, nagnut, utonuo, obrastao travom;
- Stećak br. 38: sanduk s postoljem iz jednog kamenog bloka, dimenzije sanduka: 150 x 95 x 32 cm, postolje jedva vidljivo, oštećen, jako zarastao u travu;
- Stećak br. 39: sanduk s postoljem iz jednog kamenog bloka, dimenzije sanduka: 120 x 85 x 50 cm, obrastao travom i lišajevima;
- Stećak br. 40: sljemenjak s utonulim postoljem, iz jednog kamenog bloka, vidljive dimenzije: 130 x 75, jako zarastao u travu;
- Stećak br. 41: sanduk s utonulim postoljem, dimenzije: 170 x 96 x 45, gornja ploha oštećena, obrastao travom, šibljem i mahovinom;
- Stećak br. 42: jako oštećen sanduk s utonulim postoljem, dimenzije: 155 x 75, nagnut, obrastao travom, šibljem i mahovinom;
- Stećak br. 43: uz potok Opara, sanduk s postoljem, oštećen, obrastao travom, šibljem i mahovinom;
- Stećak br. 44: utonuo, obrastao travom i mahovinom;
- Stećak br. 45: veliki sljemenjak s utonulim postoljem, dimenzije postolja: 220 x 35 cm, dimenzije sljemenjaka: 165 x 93 x 56 cm, oštećen, obrastao travom, šibljem i mahovinom;
- Stećak br. 46: obrastao, oštećena gornja ploha, obrastao travom;
- Stećak br. 47: pored potoka Opara, dislociran stećak;
- Stećak br. 48: sanduk s postoljem, obrastao travom, šibljem i mahovinom.

Ulazak bosanskih i humskih srednjovjekovnih nadgrobnih spomenika – popularno nazvanih stećcima – u svijet znanosti nije se odigrao u najsretnijim okolnostima. To se dogodilo stotinama godina nakon što je ovaj kulturološki fenomen postao reliktom jedne povijesne epohe, odnosno na prijelazu iz XVIII. u XIX. stoljeće kada su u zapadni svijet počele prodirati vijesti o postojanju jedne neobične umjetnosti na nadgrobnim spomenicima iz Bosne i Hercegovine i Dalmacije.¹⁷ Prvotno su to bile putne zabilježbe nedovoljno dokumentirane da bi na Zapadu pobudile značajniji odjek, posebno jer je zapadna znanost tada bila zauzeta analizom potpuno drukčijih umjetničkih djela, tako da realistični pa i nezgrapni prizori sa stećaka tada nisu mogli izazvati ni pažnju ni oduševljenje. S druge strane, u tadašnjoj osmanskoj Bosni nije bilo snaga sposobnih za samostalno proučavanje i prezentiranje ovog umjetničkog blaga. U takvim su okolnostima već od sredine XIX. stoljeća, kada su se zahuktavali procesi modernih nacionalnih integracija, a pitanje čija je Bosna sve više poprimalo političko pa i apokaliptičko značenje, istraživači su bili skloni umjetnost stećaka tumačiti kao posljedicu bogumilskog učenja. Nisu također izostali ni pokušaji da se na stećke utisne čisto srpski i hrvatski nacionalni žig. Od sredine XX. stoljeća u znanosti je postupno

¹⁷ Dubravko Lovrenović, *Stećci*, Sarajevo: Rabić, 2009, str. 19.

prevladalo mišljenje da se stećci ne mogu objasniti bogumilizirajućom kao ni bilo kojom isključivo nacionalnom teorijom nego da ih treba vratiti u njihov izvorni svijet u kom su nastali, razvijali se i, s nestankom srednjovjekovne bosanske države, koncem XV. stoljeća doživjeli svoj kraj.¹⁸

3. Dosadašnja zakonska zaštita

U Prostornom planu BiH do 2000. godine na području Novog Travnika kao spomenik III. kategorije uvršteno je 5 lokaliteta nekropola sa stećcima (188 stećaka) bez preciznije identifikacije.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Direkcija Zemaljskog muzeja u Sarajevu, pedesetih godina prošlog stoljeća, započela je sistematičnija istraživanja nekropola sa stećcima u Bosni i Hercegovini. Prva istraživanja nekropola na području Travnika, ograničavajući se na dolinu Lašve, točnije na prostor od Lašve do Karaule, dolinu rijeke Bile do Brajkovića i Gučje Gore, dolinu Komarske Lašve do Goleša i dolinu Grovnice, izvršila je P. Korošec navodeći 52 nekropole¹⁹.

M. Kreševljaković navodi da se nekropola sa stećcima na Majdanu, nalazi u neposrednoj blizini puta Pucarevo (N. Travnik) – Gornji Vakuf, da broji 42 stećaka (10 sljemenjaka, 29 sanduka i 3 ploče), orijentiranih u pravcu sjever–jug, pretežno dobro obrađenih, mada ima i nešto amorfnih.²⁰). Predmetnu nekropolu sa stećcima navode: M. Mandić, P. Korošec, Š. Bešlagić., N. Maslić i W. Radimsky. M. Mandić opisuje da se nekropola sa stećcima nalazi na lokalitetu Jehva, i da ima 60 do 70 stećaka. P. Korošec spominje, za nekropolu koja broji oko 56 stećaka, Mandićev naziv Jehva, ali konstatira da je uobičajeniji naziv Bare, koji je u stvari zaselak u Opari, u kojem je ista smještena. N. Maslić kratko navodi 70, a Radimsky 24 stećka²¹). Š. Bešlagić navodi da se u centru sela nalazi nekropola sa 46 stećaka, od čega 12 sljemenjaka, 31 sanduk i 3 ploče²².

Očito je da su Mandić i Korošec pogrešno zabilježili naziv na kojem je smještena nekropola, a da je Maslić zamijenio ovu nekropolu s onom na Kaurlašu, dok ju je Radimsky zabilježio na osnovu službene prijave²³.

U Arheološkom leksikonu navodi se pod nazivom Opara 2, srednjovjekovna nekropola sa 46 stećaka u obliku ploča, sanduka i sarkofaga, kao i amorfnih blokova, orijentiranih u pravcu istok–zapad.²⁴

5. Sadašnje stanje dobra

Uvidom na licu mjesta, 23. 4.2009. godine, ustanovljeno je sljedeće:

¹⁸ Opširnije o stećcima vidjeti u Odluci Komisije o proglašenju Povijesnog područja – Nekropola sa stećcima "Mramorje" i starim nišanima u Lavšićima, općina Olovo, nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine, broj: 02-02-228/07-95. studeni 2008. godine i na web adresi Komisije: www.aneks8komisija.com.ba

¹⁹ Paola Korošec, Srednjovjekovne nekropole okoline Travnika, u Glasnik Zemaljskog muzeja, n.s., svezak VII, Sarajevo: 1952, str. 387., 407.

²⁰ Muhamed Kreševljaković, nav. dj., 1987, str. 126.

²¹ Muhamed Kreševljaković, nav. dj., 1987, str. 124.

²² Šefik Bešlagić, nav. dj., 1971, str. 154.

²³ Muhamed Kreševljaković, nav. dj., 1987, str. 128,

²⁴ Borivoj Čović (ur.), Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine, tom 2, str. 203.

- Na većini stećaka prisutni su biljni organizmi, uglavnom lišajevi i mahovina koji razaraju strukturu kamena;
- Nekropola je zapuštena (različita vrsta otpada);
- Zbog stanja na nekropoli, odnosno utonuća i obraslosti biljnim organizmima, nije bilo moguće uzeti dimenzije svih stećaka, utvrditi osnovne oblike pojedinih stećaka;
- Nekoliko stećaka je obraslo šibljem;
- Nekoliko stećaka klizi (nekropola smještena na uzvišenju);
- 2 stećka su dislocirana tik uz potok Opara, odakle bi ih trebalo pomaknuti;
- Nekropola je zapuštena, nabacano smeće i željezni otpad;
- Nekropola je drvenom ogradom presječena (6 stećaka „odsječeno“ od ostatka iste);
- Evidentirano je 48 vidljiva stećka

6. Specifični rizici

- dugogodišnje neodržavanje lokaliteta,
- nepovoljni vremenski utjecaji,
- samonikla vegetacija.

III – ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za donošenje odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (»Službeni glasnik BiH« br. 33/02 i 15/03), Povjerenstvo donosi odluku kao u dispozitivu. Odluka je utemeljena na sljedećim kriterijima:

- A) Vremensko određenje
- B) Povijesna vrijednost
- C) Umjetnička i estetska vrijednost
 - iv. Kompozicija
 - v. Vrijednost detalja

Sastavni dio ove odluke su:

- kopija katastarskog plana,
- zemljišnoknjižni izvadak,
- fotodokumentacija sa terena, 11 slika

Korištena literatura

Tijekom vođenja postupka proglašenja dobra nacionalnim spomenikom BiH korištena je sljedeća literatura:

- 1931. Petrović, Jozo, *S arheologom kroz Travnik*, Zagreb, 1931.
- 1952. Korošec, Paola, *Srednjovjekovne nekropole okoline Travnika*, GZM, n.s., svezak VII, Sarajevo, 1952.
- 1957. Vego, Marko, *Naselja bosanske srednjovjekovne države*, Sarajevo, 1957.

1964. Ćirković, Simo, *Istorija srednjovjekovne bosanske države*, Beograd, 1964.
1967. Bešlagić, Šefik, *Stećci centralne Bosne, Srednjovjekovni nadgrobni spomenici Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 1967., svezak IX.
1971. Bešlagić, Šefik, *Stećci, kataloško-topografski pregled*, Sarajevo, 1971.,
1978. Kovačević-Kojić, Desanka, *Gradska naselja srednjovjekovne bosanske države*, „Veselin Masleša“, Sarajevo, 1978.
1982. Bešlagić, Šefik, *Stećci - kultura i umjetnost*, Sarajevo, 1982.
1987. Kreševljaković, Muhamed, *Naselja opštine Pucarevo*, Pucarevo,
1984. Anđelić, Pavao, *Doba srednjovjekovne bosanske države u Kulturna istorija Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do pada ovih zemalja pod osmansku vlast*, „Veselin Masleša“, Sarajevo, 1984.
1988. Čović Borivoj (ur.), *Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine*, tom 2, Zemaljski muzej u Sarajevu, Sarajevo, 1988.
1994. Klaić, Nada, *Srednjovjekovna Bosna, politički položaj bosanskih vladara do Tvrtkove krunidbe (1377. g.)*.
2009. Lovrenović, Dubravko, *Stećci*, Sarajevo: Rabic, 2009.

Nositelj istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

Silvana Čobanov, diplomirani arheolog i profesor francuskog jezika i književnosti, saradnik za arheologiju u Povjerenstvu za očuvanje nacionalnih spomenika